

Güncel & Analiz

Uzm. Psk/Dan. Hüseyin ŞAHİN

pskhsahin@hotmail.com

23 Ocak 2012

Üstün Zekalı Ve Özel Üstün Yetenekli Çocuklar

“Çocuklar donmamış beton gibidir, üzerine ne düşse iz bırakır.” (Haim Jinott)

Her çocuk kendi içerisinde ayrı bir dünyadır, özeldir ve farklıdır. Çocuklarımız sosyal, fiziksel, duygusal, zihinsel, dil ve konuşma gibi genel gelişim özellikleri bakımından bir birlerine göre farklılık gösterirler. Zihinsel gelişim süreçleri ve özellikleri açısından bireyler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır;

- 1- Ağır Düzeyde Zihinsel Yetersizlik Gösterenler,
- 2- Orta Düzeyde Zihinsel Yetersizlik Gösterenler,
- 3- Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik Gösterenler,
- 4- Sınır Zeka Düzeyinde Olanlar
- 5- Donuk Zekalılar,
- 6- Normal Zihin Düzeyinde Olanlar,
- 7- Parlak Zihin Düzeyinde Olanlar
- 8- Üstün Zekalılar
- 9- Dahiler

Bunların yanında birde, “Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklar” vardır. Yaklaşık olarak her yüz çocuktan ikisinin üstün zekalı veya üstün özel yetenekli olması beklenir. Eflatun, bu çocukları “Altın Çocuklar” olarak nitelendirmiştir. İşte bu sınıflandırma içerisinde yer alan üstün zekalı ve üstün veya özel yetenekli çocuklar üzerinde kısaca durmak istiyorum.

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nde Özel veya üstün yeteneklilik şu şekilde tanımlanmıştır: “Zekâ, yaratıcılık, sanat, spor, liderlik kapasitesi veya akademik alanlarda akranlarına göre üst seviyede performans gösterme durumunu ifade eder.”

Bir başka ifade ile; üstün zekalılar, geçerli ve güvenilir zekâ testlerinde sürekli olarak 130 ve daha yukarı zekâ bölümüne sahip; kendi yaşlılarından rast gele seçilmiş bir kümenin %98’inden zihinsel üstünlüğe sahip olanlara verilen bir addir...

Üstün yetenekliler ise, zekâ bölümü sürekli olarak 120 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, matematik ve teknik gibi alanlarda yaşlılarından belirgin ölçüde üstün olanlara verilen addir.

“Unutmayın çocuklarınız sizin değildir Onu Yaratıcı’dan ödünç aldınız ” (Kızılderi Atasözü)

Üstün zekalı çocuk, özel akademik alanlarda veya zeka, üretkenlik, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle kendi yaşlılarına göre belirgin şekilde daha yüksek düzeyde performans gösteren çocuktur. Bilinçli bir anne- baba çocuğunun beden ve ruhen sağlıklı olarak yetişmesi, başarılı ve mutlu olması, sağlam bir kişilik ve kimlik sahibi olması için çabalar. Bu çabanın temel göstergelerinden birisi de; çocuğu tanımak ve onun “istenilen doğrultuda” gelişmesi için gerekli ortam ve fırsatları oluşturmaktır. İşte, çocuğunu çok iyi gözlemleyen bir ebeveyn, onun üstün zekalı ya da özel yetenekli olup , olmadığını kısmen fark edebilir. Çünkü, bu çocuklar gerek bazı gelişim, gerekse bazı davranış özellikleri bakımından kendi yaşlılarına göre farklı bazı gelişim ve davranış özellikleri gösterirler. Şöyle ki, mesela üstün zekalı çocuklar;

- Kendi yaş grubunda yer alan bireylere göre daha çabuk kavrayabilme,
- Çok daha hızlı öğrenebilme,
- Daha uzun süre hafızasında tutabilme, daha az unutma ve daha çabuk ve daha fazla hatırlayabilme,
- Ayrıntılara daha çok dikkat edebilme, daha geniş ve derinliğine bakabilme, daha çok yoğunlaşabilme,
- Olaylar ve olguların mahiyetini ve aralarındaki ilişkileri çabuk algılayabilme, anlamlandırabilme ve önceden sezinleyip, anlayabilme ile,
- İlişkilerinde, iletişimde ve öğrenme süreçlerinde akranlarına göre belirgin düzeyde farklılık gösterebilme ve
- Gözlem gücü, yaşının üzerinde analiz ve sentez yapabilme yeteneği,
- Gelişmiş problem çözebilme becerisi,
- Akıl yürütebilme, düşünme becerilerini kullanabilme, soyut düşünebilme, yüksek düzeyde akademik başarı,

• Yaşının gerektirdiğinden çok daha ileri düzeyde bir çok zihinsel yetenek ve becerileri ile dikkat çeken ve çoğu kişi tarafından fark edilebilen “üstün zihinsel kapasiteye” sahip bireyler olarak kendilerini fark ettirirler...

Ayrıca, üstün zekalı ve özel üstün yetenekli çocukların gelişim süreçlerine bakıldığında bazı “erken gelişim özellikleri” gösterdikleri de gözlenmektedir. Bu gelişim özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür;

- * Erken yürüme
- * Erken konuşma, erken gelişmiş dil becerisi, akranlarına göre zengin kelime bilgisi,
- * Yüksek enerji ve hareket özelliği,
- * Çok hızlı öğrenme, çabuk kavrama ve algılama,
- * Güçlü merak duygusu ve öğrenme ilgisi,
- * Okumaya, araştırmaya ve bilgiyi edinmeye karşı özel ve fazlaca ilgili olmak,
- * Hafızanın güçlü olması, gelişmiş bellek,
- * Çevresine, objelere, olaylara ve olgulara fazlaca duyarlılık,
- * Bağımsızlık,
- * Çok ve anlamlı sorular sorma,
- * Gelişmiş bir sorumluluk duygusu,
- * Üstün düzeyde performans zeka özelliği,
- * Geniş hayal kurma gücü, ayrıntılara yoğunlaşma ve inceleme özelliği,
- * Gelişmiş mizah duygusu,
- * İlgisiz gibi görülen şeyler arasında ilişki kurabilme özelliği,
- * Kendini rahat ifade edebilme,
- * Her hangi bir alanda özel üstün yetenekli olmak (resim, müzik, spor, matematik, sosyal vb. gibi...),
- * İletişimi başlatma ve sürdürme becerisi...

Bütün bunlara paralel olarak üstün zekalı çocuklar duygusal, sosyal, iletişim gibi gelişim özellikleri bakımından da kendi yaşlarına göre belirgin düzeyde farklılık göstermektedirler. Mesela, bu farklılıklardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür;

- *Öğrenmekten zevk alma
- *Kendine güven
- *Yüksek motivasyon
- *Yenilikten hoşlanma
- *Kendisi ile ilgili farkındalık
- *Sebat
- *Kendini kontrol edebilme
- *Empati / kendini başkasının yerine koyabilme
- *Risk alabilme
- *Maceraya atılabilme
- *Keşfetmekten hoşlanma
- *Yalnız kalmaktan hoşlanma
- *Estetik duyarlılık
- *Belirginsizliğe açıklık
- *Güçlü sezgi
- *Tekdüzelikten sıkılma
- *Özgünlüğe yönelme
- *Liderlik
- *Çevresindeki ve dünyadaki sorunlara ilgi
- *Duygusal tepkilerde aşırıya kaçma
- *Yoğun ilişkiler kurabilme
- *Sürekli gelişme arzusu
- *Gelişmiş ahlaki değerler
- *Haksızlığa katlanamama
- *Tabiata, teknolojiye, aletlere ve elektronik eşyalara karşı özel ilgi

Ayrıca Dr. Karen Rogers, üstün yetenekli 241 çocuğa yönelik yaptığı bir araştırmada üstün zekalıların özelliklerine yönelik, şu istatistikî sonuçlara elde etmiştir:

- % 99.4'ü hızlı öğreniyor
- % 99.3'ü geniş bir kelime hazinesi var
- % 99.3'ünün mükemmel bir hafızası var
- % 99.3'ü mantığını çok iyi kanıtlıyor
- % 97.9'u çok meraklı
- % 96.1'i bazen yaşlarına göre çok olgun
- % 95.9'unun mükemmel bir espri anlayışı var

% 93.8'i önce bir gözlemlene yeteneğine sahip
% 93.5'u başkalarına karşı merhametlidir
% 93.4'ünün renkli bir hayal gücü var
% 92.9'u sayılar konusunda yetenekli
% 90.3'ü adalet ve dürüstlük kaygısı taşıyor
% 89.4'ü bulmaca ve legoları rahatlıkla yapıyor
% 88.4'ünün yüksek bir enerji seviyesi var
% 88.3'ü işlerinin mükemmel olması kaygısını taşıyor
% 85.9'u ilgi duyduğu alanlarda azimli
% 84.1'i otoriteyi sorguluyor
% 80.3'ü çok okuyor

Anne- babaların çocuklarını iyi gözlemlenmeleri, üstün zekalı ve/veya özel üstün yetenekli çocuklarını zamanında fark ederek; gelişimleri ve eğitimlerine yönelik gerekli tedbirleri mümkün olduğunca erken bir zamanda almaları oldukça önemlidir. Çünkü, bu çocuklar, "özel eğitime ve destekleyici özel tedbirlere ihtiyaç duyan bireyler"dir. Ve özel eğitim alanındaki temel ilke ve kurallardan birisi de hiç şüphesiz "erken tespit/teşhis ve erken önlem/tedbir"dir...

Elbette konu özel üstün yetenekli ve/veya üstün zekalı çocuklar olunca; bu özellikteki çocuk ve gençlerin tespiti, seçimi ve eğitimlerine yönelik olarak ciddi politikalara ve uygulamalara ihtiyaç vardır. Nitekim dünyada, özellikle Amerika ve bir çok Avrupa ülkesinde üstün ve özel yetenekli çocuklara yönelik çalışmalar ve eğitim politikaları, Türkiye'ye göre biraz daha eskiye dayanmakta ve daha kurumsallaşmış durumdadır. Bu ülkelerde;

-Üstün ve özel yetenekli çocukları araştırma merkezleri,

-Özel donanımlı okullar,

-Üstün veya özel yetenekli çocuk sahibi ailelere yönelik eğitim ve yardım merkezleri ile

-Özel girişimcilerin, özel girişimleri bulunmaktadır.

Bizim tarihimizde ise, üstün zekalı ve yeteneklilerin eğitiminde "Enderun Mektebi"nin özel bir yeri vardır. Bu saray okulunda, özel metotlarla seçilip eğitilen çocukların, ileride devletin üst düzey yönetiminin ve idari mekanizmasının işlemlerini sağlayacak yöneticiler olarak yetişmeleri amaçlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde de bu özellikteki bireylere yönelik farklı uygulamalar görülse de, bu konuda gerçek bir kurumsal yapı oluşturulamamıştır.

Bugün ise ülkemizde; özellikle üstün özel yetenekli bireylere yönelik olarak geliştirilen ve kısaca "BİLSEM" olarak bilinen, "Bilim ve Sanat Merkezleri"nin tüm illerde faaliyete geçmesine çalışılmaktadır. Bu merkezlerde özel olarak eğitilmek üzere seçilmiş "özel çocuklar"ın sayısı, şimdilik yaklaşık olarak dokuz bin kadardır.

Ayrıca üstün zekalılar için müstakil ya da kaynaştırma usulüyle eğitim veren birkaç özel ve resmi okul ve kurum ile vakıf ve dernek bulunmaktadır. Nitekim, İstanbul'daki "Ford Otosan İlköğretim Okulu" bu özellikli çocuklar için düzenlenmiştir. Ayrıca; Türkiye Zeka Vakfı, Zeytinburnu'nda faaliyet gösteren TÜZDER Derneği üstün zekalı bireylere yönelik çalışmaları olan vakıf ve derneklerden sadece ikisidir. Bu çocukların tespiti, seçimi, yönlendirme ve yerleştirme işlemlerinde ise ebeveynlerin başvurabilecekleri ilk kurum Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM'lar) olmaktadır...

Bütün bu çalışma ve uygulamalar sevindirici olsa da, üstün zekalı ve üstün yetenekli çocuklarımıza yönelik çalışmaların henüz istenilenden oldukça uzak noktada olduğu söylenebilir. Sık sık söylenen bir söz vardır; "çocuklarımız, geleceğimizin teminatıdır," diye. İşte, bir ülkenin asıl "Beyin Gücü" olan, bu "Özel Çocuklar"a yönelik olarak yapılanlar ve yaptıklarımız gerçekte, gelecekte nasıl bir ülke olacağımızın en açık göstergelerinden birisidir.

Yıllarca var olan kaynaklarımızı sömüren ve sahip olduğumuz temel tarihsel, kültürel ve sosyal değerlerimizle olan bağlarımızı koparmak için, sahip oldukları tüm imkanları seferber eden dış odaklar ve onların içerideki uzantıları, bu özel çocuklarımız üzerine de bazı hesaplar yapmışlar ve halende yapmaya devam etmektedirler. Bütün bunlara rağmen dünyanın en büyük 20 ekonomisi arasında yer alan ülkemizde henüz Üstün Zekalı ve Üstün Özel Yetenekli Çocuk ve Gençlerin tümünü kapsayacak bir "Ulusal Bilgi Bankası"nın oluşturulmamış olması gerçekten düşündürücüdür. Böyle bir durumda bu özel çocuklara yönelik olarak yapılacak çalışmaların, kurumsal bir yapı içerisinde yürütülmesi de mümkün olamamaktadır.

Artık, bilinçlenme ve bilgilenme vaktidir. Unutmayalım ki; çocuklarımız bizlere “birer emanettir...” Ve yine unutmayalım ki, onları eğitmek gibi temel bir görevimiz var. Fakat, işte bu “eğitmek işi,” sandığınızdan çok daha zor olan bir görevdir. Çünkü, Churchill’in dediği gibi; “bir ulusu yönetmek, dört çocuğu eğitmekten daha kolaydır.”

Ne diyorsunuz, özel olan çocuklarınızı tanımaya, onlar için gerekli ortam ve imkanları hazırlamaya ve en önemlisi de kendi geleceğinize yatırım yapmaya hazır mısınız?...

YARARLANILAN KAYNAKLAR:

ATAMAN, Ayşegül, (1998), “Üstün Zekalı Çocuklara Anne- BABALARI VE Öğretmenleri Nasıl yardımcı Olabilir?” , A.Ü. Eğt. Fak. Dergisi, Cilt:15, Sayı:1, Ankara: Eğitim Fakültesi Yayınları.

ÇAMURLU, Abdullah, (2001), “Üstün veya Özel Yetenekli Çocuklar ve Bilim ve Sanat Merkezleri”, Eğitim Dergisi, Sayı:1, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EREN, M. Hilmi, (2010), Üstün Zekalılık ve Üstün Zekalıların Eğitimi İle İlgili Yapılan Çalışmalar, İstanbul: Bakırköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi Yayını

ERSOY, Özlem – AVCI, Neslihan, (2001), Özel Eğitim, İstanbul: Ya-pa Yayıncılık.

ENÇ,Mitat, (2005) Üstün Beyin Gücü, Ankara: Gündüz Eğitim Yayınları.

M.E.B., (1991), 1. Özel Eğitim Konseyi, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

ÖZSOY, Y. - ÖZYÜREK, M. – ERİPEK, S., (1989), Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar, 2. Baskı, Ankara: Karatepe Yayınları.

Uzm.Psikolog/Dan.Hüseyin ŞAHİN
İletişim: pskhsahin@hotmail.com